

УДК 821.161.1.09 Чуковський:7.037.3«19»

*Вернигоренко Ольга Сергіївна,
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID 0000-0001-5704-7924
pozhar_olga@ukr.net*

ОБРАЗ РОСІЙСЬКОГО ФУТУРИЗМУ ПОЧАТКУ ХХ СТ. У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ПОЕТА Й ПУБЛІЦИСТА КОРНЯ ЧУКОВСЬКОГО

Мета роботи: показати формування образу російського футуризму у творчості поета, публіциста, перекладача Корнія Чуковського. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні порівняльно-історичного, біографічного та психологічного методів. Особливого значення в статті набув біографічний метод, який дозволив: окреслити кола спілкування російської інтелігенції початку ХХ ст.; виявити близьке оточення Корнія Чуковського та простежити настрої представників літератури, образотворчого мистецтва щодо футуризму і футуристів. **Наукова новизна.** У роботі завдяки ґрунтовному опрацюванню публіцистичних статей, щоденникових записів, мемуарів Корнія Чуковського було виокремлено образ російського футуризму початку ХХ ст., який склався у творчості літератора. Дотепер ця проблема не виділялася окремо у тематичних статтях чи монографіях вітчизняних та зарубіжних науковців. **Висновки.** Об'єктивність подачі образу російського футуризму у творчій спадщині поета й публіциста Корнія Чуковського значною мірою досягається через протилежність сутностей творчих поглядів літератора, автора розвідок, присвячених новаторському напрямку, та літераторів, яким присвячено розвідки.

Ключові слова: образ, футуризм, его-футуризм, кубо-футуризм, Куоккала, «Чукоккала».

Вернигоренко Ольга Сергеевна, аспирантка Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Образ российского футуризма начала ХХ в. в творческом наследии поэта и публициста Корнея Чуковского

Цель работы: выделение и анализ образа российского футуризма начала ХХ в. в творчестве поэта и публициста Корнея Чуковского. **Методология.** Методология исследования заключается в применении сравнительно-исторического, биографического и психологического методов. Особое значение в статье приобрел биографический метод, который позволил: определить отдельные круги общения российской интеллигенции начала ХХ в.; выявить близкое окружение Корнея Чуковского и проследить настроения отдельных представителей литературы, изобразительного искусства относительно футуризма и футуристов. **Научная новизна.** В работе благодаря основательной обработке публицистических статей, дневниковых записей, воспоминаний Корнея Чуковского было выделено образ российского футуризма начала ХХ в., который сложился в творчестве литератора. До сих пор эта проблема не выделялась отдельно в тематических статьях или монографиях отечественных и зарубежных ученых. **Выводы.** Объективность подачи образа русского футуризма в творческом наследии поэта и публициста Корнея Чуковского в значительной степени достигается через противоположность сущностей творческих взглядов литератора, автора исследований, посвященных новаторском направлении, и литераторов, которым посвящены разведки.

Ключевые слова: образ, футуризм, эго-футуризм, кубо-футуризм, Куоккала, «Чукоккала».

Vernyhorenko Olga, graduate student at the National Academy of Culture and Arts

Example of russian futurism of the beginning of XX centuries in poet and publicism Korniy Chukovsky's creative heritage

Purpose of the article: the isolation and analysis of the image of Russian futurism at the beginning of the XX century in the work of the poet and publicist Korniy Chukovsky. **Methodology.** The methodology of the study is to apply comparative-historical, biographical and psychological methods. Of particular importance in the article was the biographical method, which allowed: to outline certain circles of communication of russian's intelligentsia of the early XX century; to discover the close environment of Corniy Chukovsky and to trace the mood of individual representatives of literature, fine arts to relatively futurism and futurists. **Scientific novelty.** In the work, due to the thorough elaboration of journalistic articles, diary entries, and memoirs of Korniy Chukovsky, the image of Russian futurism of the early XX century, which emerged in the work of the writer, was distinguished. So far, this problem has not been singled out in thematic articles or monographs of domestic and foreign scholars. **Conclusions.** The objectivity of the presentation of the image of Russian futurism in the creative heritage of the poet and publicist Kornia Chukovsky is largely achieved through the contradiction between the essence of the creative views of the writer, the author of intelligence devoted to the innovative direction, and the writers who are dedicated to intelligence.

Key words: image, futurism, efo-futurism, cube-futurism, Kuokkala, Chukokkala.

Актуальність теми дослідження. Із поняттям «футуризму» російські митці знайомляться у 1909 р., зі сторінок популярного журналу «Вісник літератури» (1909, №5) [17, 5]. Сталося це фактично відразу після виходу в світ «Першого футуристичного маніфесту», що його створив Філіппо Марінетті, зачинатель нового культурно-мистецького напрямку у Франції й Італії. Зауважимо, що у паризькій газеті «Le Figaro» маніфест було опубліковано 20 лютого 1909 р., а вже 8 березня 1909 р., у петербурзькій газеті «Вечір» [13, 92] вийшов переклад цього програмового документу. Поява футуризму в Європі й поширення інформації про виникнення нового культурно-мистецького напрямку спровокувало подальше зацікавлення, а пізніше й створення власної футуристичної концепції, у творчих колах російських митців початку ХХ ст.

Природа французько-італійського футуризму була неоднозначною, часто суперечливою у своїх виявах. Приміром, проголошуючи курс на оспівування нових ідеалів краси й натхнення, прибічники цього культурно-мистецького напрямку спрямовували свої пошуки у напрямку руйнування традицій, створення образу надлюдини, розробку концепцій естетики війни тощо. Тому зовсім не дивним виявляється те, що у російському футуризмі, який намагався відтворити європейський, спостерігалися розбіжності: як у формуванні концептуальних засад новаторського напрямку, так і ставленні до футуризму як такого.

У культурно-мистецькому просторі Росії початку ХХ ст. футуризм – це унікальне явище, яке проникає у всі сфери суспільного життя: творчість новаторів турбує читачів преси (часто і в негативному значенні цього слова); їхні гучні виступи створюють резонанс навіть у звичних до сміливості столичних мистецьких закладах; написане стає предметом обговорення у наукових та літературознавчих колах.

Зважаючи на сказане, вважаємо актуальним розглянути питання формування образу російського футуризму у творчій спадщині російського поета, письменника, публіциста Корнія Івановича Чуковського (справжнє ім'я – Микола Корнійчуков). Унікальність формування образу полягає в тому, що письменник, формально

перебуваючи поза футуристичними організаціями, водночас належав до творчого оточення новаторів, що, в свою чергу, позначилося на оцінках діяльності митців.

Аналіз досліджень і публікацій. Корній Чуковський – непересічна постать в історії російської і світової літератури минулого століття. Неправильно було б вважати Корнія Івановича тільки поетом, або тільки письменником. Хоча і в цих іпостасях митець постає перед читачами. Практика кореспондентської роботи, з якої починав Корній Іванович в газеті «Одеські новини», і яка ставила перед автором завдання висвітлення культурних подій міста, країни, світу, певною мірою формувала не тільки мистецькі смаки його, як журналіста, а багато в чому сприяла й професійному розвитку, і формувала коло спілкування майбутнього класика.

«Ви знаєте, як високо ціную я Ваш гострий зір – зір літературознавця, критика, мемуариста, теоретика й практика перекладацького мистецтва, поборника чистої, багатой й красивої мови» [16, 299]. Так у своєму листі в березні 1962 р. до Корнія Чуковського звертається український поет, письменник, перекладач Максим Рильський. Цей приклад не дає вичерпних характеристик творчості Корнія Івановича, але вказує на мистецькі й літературознавчі віхи в житті письменника. Крім того, Корній Чуковський був удостоєний звання Доктора літератури Оксфордського університету (1962 р.).

Творчі напрацювання Корнія Чуковського майже одразу ставали предметом зацікавлення для колег автора. Приміром, у 1933 р. в Ленінграді виходить друком книга російського письменника, дослідника футуризму Бенедикта Лівшиця «Полутораглазый стрелец» [9]. У розділі книги «Зима тринадцатого года» письменник говорить про те, що «Чуковський знався на футуризмі лише трохи краще за інших наших критиків, підходив навіть до того, що в його очах мало ціну, досить поверхово і легковажно, але все ж він був і відповідальнішим, і незрівнянно талановитішим за своїх товаришів по професії» [9, 177]. Тут варто звернути увагу на тих, з ким Бенедикт Лівшиць порівнює критику футуризму Корнія Чуковського і вже в цьому шукати причини розбіжностей, що й буде показано в статті.

Творчість Корнія Чуковського стала об'єктом досліджень у сучасних російських авторів. Зокрема розвідки, присвячені розкриттю ролі футуризму і футуристів у житті Корнія Чуковського присвятили свої роботи літературознавець М. Петровський [15], перекладачка І. Лук'янова [11], Т. Карлова [6], та ін.

Значну роль у дослідженні відіграли спогади про Корнія Івановича. Найцікавіші моменти знаходимо у таких авторів: у вже згаданого раніше українського поета, письменника, перекладача М. Рильського, російських діячів, зокрема, письменника й літературознавця Ю. Тинянова [18, 24-25], художника М. Кузьміна [8], письменника С. Баруздіна [2, 41-51], доньки Корнія Івановича Лідії [21]. Декілька разів перевидавалися з доповненнями книги, у яких містилися спогади про автора [4]. Востаннє це було здійснено у 2012 р. [5].

Новизна роботи в тому, що російський футуризм початку ХХ ст. як літературно-мистецький, а згодом культурний напрям, ми досліджуємо через образ напрямку, який відображений у творчій спадщині Корнія Чуковського. Тому особливу групу літератури, яка була використана як тематична при підготовці публікації, складають праці, присвячені поняттям «образу», «художнього образу». Зокрема, над цим працюють: філософи О. Кириченко [7, 77-82], О. Щербань [27,

65-69], психологи Н. Чепелева [20], Ю. Максименко й Д. Синенький [12, 181-185], І. Варняк [3, 100-110], філолог Г. Удяк [19, 147-152] та ін.

Мета дослідження – показати формування образу російського футуризму у творчості поета, публіциста, перекладача Корнія Чуковського.

Виклад основного матеріалу. Корній Чуковський, ймовірно, був із тих авторів, які жили за принципом «Nulla dies sine linea» («ні дня без рядка»). Адже, якщо ми поглянемо на творчу спадщину літератора, то серед його напрацювань побачимо: переклади творів М. Твена, О. Уальда, Р. Кіплінга, літературознавчі критичні нариси, публіцистичні, поетичні твори для дітей та ін. Окремої уваги заслуговують рукописний альманах Корнія Чуковського «Чукоккала» [26], щоденники й мемуари письменника, які, зокрема, відіграли важливу роль у нашому дослідженні.

Достеменно невідомо, коли Корній Чуковський познайомився із футуризмом як літературно-мистецьким напрямком. Та й навряд чи виокремлення конкретної дати відіграло б вирішальну роль у нашій статті. Тут важливіше звернути увагу на те, яке ставлення майбутнього письменника до літературно-мистецьких перипетій, що відбувалися в світі на початку ХХ ст.; якою у творчій спадщині автора постає сучасна з ним література (оскільки футуризм проникнув до Росії саме як літературний напрямок і з цього почався його розвиток); яку роль у мистецьких колах відводить письменник для себе. Ось, власне, ці три напрямки, через які спробуємо розкрити формування образу російського футуризму у творчій спадщині літератора.

Як вже згадувалося раніше, Корній Чуковський працював кореспондентом в газеті «Одеські новини». Як єдиний працівник видання, який володів англійською мовою, у 1903 р. був відправлений кореспондентом до Лондона. Про ці події сам автор згадує: «Кореспондентом я виявився препоганим: замість того щоб відвідувати засідання парламенту і слухати там промови про високу політику, цілісні дні я проводив у бібліотеці Британського музею, читав Карлейля, Маколея, Хезлітта, де Квінсі, Метью Арнолда. Дуже захоплювався Робертом Браунінгом, Россетті і Суінберном» [22, 5]. Цей приклад вдало демонструє життєвий вибір Корнія Чуковського, спрямований на діяльність в царині мистецтва. У цей самий час, перебуваючи в Лондоні, автор веде активне листування із російським символістом Валерієм Брюсовим. Останній зацікавився перекладами Корнія Івановича і тому запропонував співпрацю на сторінках журналу «Весы», що виходив у Росії.

Відтак знайомство зі світом літератури, а разом й особистого входження до цього світу, у Корнія Чуковського відбувалося двома способами. Як автор культурологічних статей, оглядів, заміток в одеській пресі, літератор повинен був уміти вчасно реагувати на події, що ставалися у культурно-мистецькому середовищі тогочасного світу, або ж анонсувати мистецькі заходи. Об'єктивність написаного напряму залежала від освіченості автора, його здібностей аналізувати інформацію, пропонувати власне бачення ситуації. Це був шлях журналіста, той життєвий досвід, який давав можливість молодому письменнику (яким сам себе Корній Чуковський не вважав) здобути особисті знайомства з літераторами, художниками, скульпторами, відчути атмосферу життя мистецької еліти, зрештою сформувати власне ставлення до мистецтва і митців.

Інший шлях формує Корнія Чуковського як перекладача. І варто розуміти, що бути перекладачем – це не просто шукати відповідники іншомовного походження,

вправно вкладати їх у рядки, зберігати значення, але важливо й інше – уміння передати словом, символом (а варто враховувати, що застосування розділових знаків у різних мовах значно відрізняється, що впливає на точність передачі смислу), працювати з художніми образами, які створював автор оригіналу і над відповідності тим образам вже перекладеному тексту. Значною мірою це накладе свій відбиток на те, яким чином Корній Чуковський буде підходити до подання образу футуризму у своїх творах.

Іспанський філософ, автор концепції «раціовіталізму» («життєвого розуму») Хосе Ортега-і-Гассет, про художній образ зазначає наступне: «Образ болю не болить, навіть більше того, віддаляє від нас біль, замінює його ідеальною тінню. І навпаки, болючий біль протилежний до своїх образів, – в той момент, коли він стає образом самого себе, у нас перестає боліти» [14, 99]. Таке визначення актуальне для нашого дослідження тим, що цілком відображає те, як був відображений футуризм у творчій спадщині Корнія Чуковського.

Для прикладу наведемо декілька цитат із творів Корнія Чуковського, які характеризують футуризм. Літератор у своїх спогадах пише: «У моїх очах вони (футуристи – авт.) були носіями ненависних мені нігілістичних тенденцій в поезії, спрямованих до повного знищення тієї проникливої, геніально витонченої лірики, якою російська література має право пишатися перед усіма літературами світу» [24, 230]. Така характеристика творчості митців-новаторів може сприйматися читачами, як негативна, відверто ворожа. Проте, пам'ятаймо, що в даному випадку, ми маємо справу із формуванням образу, який постає тільки відображенням: не завжди точним і обов'язково суб'єктивним. Відмінність сприймання літератури, зокрема лірики, значно відрізнялися у Корнія Чуковського, як представника класичних принципів мистецтва, та футуристів, які відкидали усе класичне, минуле, ідеалістичне.

Разом з тим, Корній Чуковський, пише: «Футуризм для мене був чужим, що, повторюю, не заважало мені дружити з футуристами, цінувати більшість їхніх віршів та малюнків і віддавати належне їхній особистій талановитості» [24, 234]. І тут варто додати пояснень. Після повернення з Лондона, недовгого періоду життя в Одесі, Корній Чуковський разом з родиною переїздить до фінського містечка Куоккала, де розміщувалися дачні садиби петербурзької інтелігенції й куди на літо з'їжджалися відпочити літератори, художники, провідні діячі театрів. Будинок Корнія Чуковського розміщувався поруч із будинком художника І. Репіна. Саме Ілля Юхимович допоміг літератору з будівництвом, підтримав фінансово та порадами. Про це згадує російський культуролог, мистецтвознавець, філолог Д. Лихачов [10, 74], який також був мав маєток у Куоккалі і був знайомий і з Корнієм Чуковським, і з Іллею Репіним. Там же Корній Чуковський створює «Чукоккалу» – такий собі творчий щоденник, на сторінках якого ми знаходимо цікаві життєві історії, вірші, зображені дружні шаржі, що їх власноруч записували імениті гості літератора, зокрема А. Ахматова, О. Блок, І. Бунін, О. Магдальштам, В. Маяковський, О. Купрін, М. Горький, М. Зощенко та ін. [26, 11].

Часте спілкування Корнія Чуковського із футуристами відбувалося фактично в нього вдома, або у «Пенатах» Іллі Репіна, чи в маєтку Анненкових, про що згадує художник Юрій Анненков [1, 179]. У мемуарах літератора часто згадуються моменти неофіційних зустрічей творчої еліти, під час яких футуристи уперше

доносили до публіки свої твори. «Як вони зустрілися – Маяковський і Репін – і що вони говорили, не пам'ятаю. Пам'ятаю тільки, як в їдальні у Репіна за круглим столом Володимир Володимирович стоїть на весь зріст і читає свою поему «Війна і мир» (не всю, а клаптики і уривки; на той час вона ще не була завершеною), а Репін від захоплення вигукує своє гаряче «браво! браво!» [23, 476].

Варто сказати, що тема творчості Володимира Маяковського у спогадах Корнія Чуковського і його статтях посідає особливе місце. Відомий футурист і літератор були хорошими знайомими (друзями їх назвати складно). Володимир Маяковський щоліта бував на дачі Корнія Чуковського, завжди зголошувався поповнити «Чукоккалу» новими жартівливими поетичними творами, шаржами, портретами. Спілкування двох, абсолютно протилежних творчих особистостей, було корисним для обох: автори бачили в людині навпроти, кожний зі свого боку, постать, з якою боролися у власних творах. Так, Корній Чуковський у сприйманні Володимира Маяковського, був з когорти тих, хто своїми наполяганнями на дотриманні традиційності, академічності в літературі, стримував її розвиток, усіяко обмежував творчі плани нового покоління митців. І навпаки, Корній Чуковський у Володимирі Маяковському бачив, крім поетановатора, ще й представника мистецтва майбутнього, у якому головне місце посідали теми науково-технічного прогресу, який веде людину до нових горизонтів: культурних, мистецьких, особистих. Крім того, варто зважати на те, що хоча обидва літератори були представниками однієї часової епохи, усе ж їхнє творче оточення відрізнялося. Якщо Корній Чуковський спілкується переважно із представниками літературно-мистецької, наукової еліти і пише про них і для них, то оточення Володимира Маяковського – це пролетаріат. У випадку поета, це було хорошим шансом для нього здобути собі визнання серед населення, підтримку, зрештою славу. Але писати і діяти Володимир Маяковський мусив під суворим наглядом партії, яка висувала свої вимоги до творчості. Звідси логічно випливає те, що поетична мова поета, яка на перший погляд здається грубою, кострубатою, різкою, зважаючи на наведені причини, не могла бути іншою (бо чи готовий був пролетаріат годинами слухати ліричні новели про кохання, тоді як їм пропонувалося через поетичне слово відчутти гамір вулиць, шум заводів тощо). У відмінному випадку, це був би не футуризм, а повернення до класики, чого Володимир Маяковський не міг допустити в собі і собі дозволити. Крім того, у випадку відходу від власних футуристичних поглядів поет міг би розраховувати на місце посереднього поета серед численних вже існуючих і про славу можна було б забути.

Зовсім інша ситуація у випадку із Корнієм Чуковським. Ми вже згадували про розбіжності цільової аудиторії двох письменників. Варто додати те, що, на відміну від Володимира Маяковського, Корній Чуковський не мав потреб у славі. Він вже її здобув як поет, письменник, літературознавець, перекладач. Місце Корнія Чуковського по відношенню до футуризму – це маргінес; роль по відношенню до новаторських течій – спостерігач, який оцінює ситуацію з наукової точки зору. Як літературознавець Корній Чуковський російських футуристів поділяв на петербурзьких (з приставкою его-) та московських. Автор висловлює відверту симпатію петербурзьким футуристам, творчість яких, на його думку, розмаїта тематично, змістовна, ближча до читача, зрозуміліша, а в окремих випадках (як це було з Ігорем Сіверяніном) і взагалі тяжіє до реалізму. Натомість московські

футуристи у Корнія Чуковського не викликають такого захоплення. Зрештою, Корній Чуковський ще у 1913 р. у своїй статті передбачив подальшу долю московського футуризму: «Все зламати, все знищити, зруйнувати і самому (футуризму – авт.) загинути під уламками – мабуть, така його місія» [25, 125].

Висновки. Отже, завдяки ґрунтовному опрацюванню публіцистичних статей, мемуарів, щоденників Корнія Чуковського, ми можемо говорити російський футуризм початку ХХ ст., як літературно-мистецький напрямок, виокремити певні віхи його формування й становлення.

Корній Чуковський і футуристи – тема, яка потребує розлогих ґрунтовних досліджень. Ми у своїй роботі висвітлили лише невелику частину питання, що стосувалася образу футуристів у творчій спадщині Корнія Івановича. І можемо сказати, що формування образу поетів-новаторів у літератора зазнавало певних трансформацій. Це пояснюється декількома причинами. По-перше, ранні статті Корнія Чуковського писалися ще до знайомства з футуристами, автор формував своє сприймання російських поетів безпосередньо через читання їхніх творів. Тому футуристів він зображував з певним перебільшенням належних їм ознак (простежується у порівнянні петербурзьких та московських футуристів). По-друге, статті Корнія Чуковського, що писалися у пізніші роки не варто сприймати занадто буквально, як і всі мемуари, щоденники тощо. Адже така інформація часто суб'єктивна, ґрунтується на власних враженнях, емоційних переживаннях, які змінюються з часом у зв'язку з можливими змінами ставлень автора о ситуацій, що склалися, їх переосмислення. І цей фактор ми враховували при написанні роботи.

Важливим моментом дослідження є виокремлення образу футуризму у творчих напрацюваннях Корнія Чуковського. Варто зауважити, що у даному дослідженні ми не претендуємо на однозначність, категоричність показаного нами образу російського літературно-мистецького новаторського напрямку, а звертаємо увагу на те, що образ – це відображення дійсності, яке може змінюватися відповідно до того, під яким кутом зору сприймати об'єкт відображення. Так, у творчій спадщині Корнія Чуковського футуризм постає як явище, сутність якого автор намагається пояснити з наукової точки зору, що передбачає без емоційність, об'єктивність у викладенні написаного. Зрештою, літераторові це вдається зробити. Будучи не чужим у футуристичних колах тодішньої Росії, сам автор не хоче вважати себе своїм серед новаторів. Бути своїм означає притримуватися одних мистецьких ідеалів, говорити однією творчою мовою, розуміти одне одного з півслова, а у випадку із футуризмом часто останнє сприймалося буквально (згадаймо застосування абревіатур, вигуків, «зауму» тощо). Стати своїм серед чужих – це позбутися власного «я». Це суперечить не тільки літературним чи мистецьким принципам, яких дотримувався літератор, але й людській сутності. Так само відбувається і зі сторони футуризму, який прагнув виходу на світові мистецькі обрії завдяки своїй відмінності, оригінальності, самобутності. Отже, об'єктивність подачі образу російського футуризму у творчій спадщині поета й публіциста Корнія Чуковського значною мірою досягається через протилежність сутностей творчих поглядів літератора, автора розвідок, присвячених новаторському напрямку, та літераторів, яким присвячено розвідки.

Література

1. Аненков Ю. Дневник моих встреч. Цикл трагедий // Избр. в 2 т. М.: Худ. лит., 1991. Т. 1. 346 с.
2. Баруздин С. Писатель. Жизнь. Литература: литературные заметки. М.: Сов. писатель, 1985. 288 с.
3. Варняк І. С. Художній образ як модель, що породжує думки і вчинки людини. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка, 2009. Т. X. Вип. 15. С.100-110.
4. Воспоминания о Корнее Чуковском. Изд. 2-е. М.: Сов. писатель, 1983. 489 с.: ил.
5. Воспоминания о Корнее Чуковском. М.: Никая, 2012. 512 с.
6. Карлова Т.С. К. Чуковский – журналист и литературный критик. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1988. 144 с.: ил.
7. Кириченко О. Категорія художнього образу як проблема естетичного освоєння світу в процесі творчої діяльності студентів художньо-графічного відділення. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки. 2016. Вип.147. С.77-82.
8. Кузьмин Н. Давно и недавно. М.: Сов. Художник, 1982. 483 с.
9. Лившиц Б. Полтораглазый стрелец. Л.: Изд-во писателей в Ленинграде, 1933. 300 с.
10. Лихачев Д. С. Избранное: Воспоминания. 3-е изд. СПб.: Изд-во «Logos», 2006. 544 с., ил.
11. Лукьянова И. Корней Чуковский. М.: Молодая гвардия, 2006. 989 с.
12. Максименко Ю., Синенький Д. Теоретичні засади пізнання художнього образу. Психологія і суспільство. Тернопіль:ТНЕУ, 2009. № 4. С.181-185.
13. Михайлова Г. Ранний футуризм: Учебное пособие к спецкурсу «Русский авангард». Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. 276 с.
14. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры. М.: Искусство, 1991. 588 с.
15. Петровский М. Книга о Корнее Чуковском. М.: Сов. писатель, 1966. 415 с., 2 л. портр.
16. Рильський М. Т. Зібрання творів: У 20-ти т. К.: Наук. думка, 1990. Т. 20: Листи (1957-1964). 896 с.: іл.
17. Русский футуризм: Стихи. Статьи. Воспоминания. СПб.: ООО «Полиграф», 2009. 832 с.
18. Тынянов Ю. Корней Чуковский. Детская литература. 1939. № 4. С. 24–25.
19. Удяк Г. Художній образ як центральний компонент структури літературного твору. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. 2014. № 19. С.147-152.
20. Чепелева Н.В. Текст і читач: посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 124 с.
21. Чуковская Л. Памяти детства: Воспоминания о К. Чуковском. СПб.: Лимбус Пресс, 2001. 206 с.: ил.
22. Чуковский К. И. Собрание сочинений: В 15 т. М.: Агентство ФТМ, Лтд., 2013. Т. 1: Произведения для детей. 598 с.: ил.
23. Чуковский К. И. Собрание сочинений: В 15 т. М.: Агентство ФТМ, Лтд., 2012. Т. 4: Живой как жизнь: О русском языке; О Чехове; Илья Репин. 592 с.
24. Чуковский К. И. Собрание сочинений: В 15 т. М.: Агентство ФТМ, Лтд., 2012. Т. 5: Современники. 480 с.
25. Чуковский К. Лица и маски. СПб, Изд. «Шиповник», 1914. 355 с.
26. Чуковский К. Чукоккала. Рукописный альманах Корнея Чуковского. М.: «Искусство», 1979. 448 с.
27. Щербань О. О. Символічна функція художнього образу. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2010. № 2. С.65-69.

References

1. Anenkov, Y. (1991). Diary of my meetings. A cycle of tragedies. Vol. 1. M.: Hudozh. lit. [in Russia]

2. Baruzdin, S. (1985). About Korney Chukovsky. Writer. A life. Literature, 41-45 [in Russia]
3. Varynak, I. S. (2009). Art image as a model generating human thoughts and deeds. Actual problems of psychology: Collection of scientific works of the Institute of Psychology named after G.S. Kostiuk, V.10, Part 15, P.100-110. [in Ukrainian]
4. Memories of Korney Chukovsky (1983). Lozovskaya, K. (Eds.). Vol. 2. M.: Sov. pisatel [in Russia]
5. Memories of Korney Chukovsky (2012). Chukovskaya, E. (Eds.). M.: Nikeya [in Russia]
6. Karlova, T. S. (1988). K. Chukovsky – journalist and literary critic. Kazan: Publishing house of Kazan University [in Russia]
7. Kirichenko, O. (2016). The category of artistic image as a problem of aesthetic development of the world in the process of creative activity of students of the artistic and graphic department. Scientific notes of the Volodymyr Vynnychenko Kirovograd State Pedagogical University. Pedagogical Sciences, № 147, P.77-82.
8. Kuzmin, N. (1982). For a long time and recently. M.: Sov. hudozhnik [in Russia]
9. Livshits, B. (1993). The half-eyed Saggirl. L.: Izdatelstvo pisateley v Leningrade [in Russia]
10. Likhachev, D. S. (2006). Selected: Memoirs. SPb.: Izdatelstvo Logos [in Russia]
11. Lukyanova, I. (2006). Kornei Chukovsky. M.: Molodoya gvardiya. [in Russia]
12. Maksimenko, Yu., Sinenky, D. (2009). Theoretical foundations of cognition of artistic image. Psychology and Society. Ternopil: TNEU, 2009, № 4, P.181-185. [in Ukrainian]
13. Mikhailova, G. (2017). Early futurism: A manual for the special course «Russian avant-garde». Vilnius: Vilniaus universitetas. [in Russia]
14. Ortega-i-Gasset, H. (1991). Aesthetics. Philosophy of culture. M.: Art. [in Russia]
15. Petrovsky, M. (1966). The book is about Korney Chukovsky. M.: Sov. pisatel [in Russia]
16. Rilskiy, M. T. (1990). Collection of works: In the 20 th V. V.20: Letters (1957-1964). K.: Naukova dumka. [in Ukrainian]
17. Russian futurism: Poems. Articles. Memories. (2009). SPb.: LLC Polygraph. [in Russia]
18. Tynyanov, Y. (1939). Korney Chukovsky. Children's Literature, 4, 24-25 [in Russia]
19. Udyak, G. (2014). Artistic image as the central component of the structure of the literary work. Scientific herald of the Lesia Ukrainka Eastern European National University. Philological Sciences. Literary studies. № 19, P.147-152. [in Ukrainian]
20. Chepelya, N.V. (2015). Text and reader: tutorial. Zhytomyr: Publishing House of Zhytomyr State University named after I. Franko. [in Ukrainian]
21. Chukovskaya L. (2001). In memory of childhood: Memoirs of K. Chukovsky. SPb.: Limbus Press [in Russia]
22. Chukovsky, K. I. (2013). Collected Works in 15 volumes. Vol. 1. Works for Children. M.: MTF Agency, Ltd. [in Russia]
23. Chukovsky, K. I. (2012). Collected works: in 15 volumes. Vol. 4: Alive as life: On Russian; About Chekhov; Ilya Repin; Run-on. M.: Agenstvo FTM, Ltd. [in Russia]
24. Chukovsky, K. I. (2012). Collected works: in 15 volumes. Vol. 5: Contemporaries; Run-on. M.: Agenstvo FTM, Ltd. [in Russia]
25. Chukovsky, K. (1914). The faces and masks. SPb.: Izd. Shypovnik [in Russia]
26. Chukovsky, K. (1979). Chukokkala. Handwritten almanac by Korney Chukovsky. M.: Iskusstvo [in Russia]
27. Shcherban, O. A. (2010). Symbolic function of artistic image. Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute». Philosophy. Psychology. Pedagogy, № 2, C.65-69. [in Ukrainian]